

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет української філології
Кафедра української мови та методики її навчання

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА

Навчально-методичний посібник для студентів-філологів
освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст»
напряму підготовки 6.020303 Філологія. Українська мова і література

Умань

2016

Навчально-методичний посібник із сучасної української літературної мови обговорено на засіданні кафедри української мови та методики її навчання (протокол № 1 від 29 серпня 2016 року) та рекомендовано до друку вченою радою факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 1 від 15 вересня 2016 року)

Рецензенти:

Коваль В. О., доктор педагогічних наук, професор;

Коломієць І. І., кандидат філологічних наук, доцент;

Молодичук О. А., кандидат філологічних наук, доцент

Сучасна українська літературна мова : навчально-методичний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» вищих навчальних закладів / уклад. **І. С. Гонца, В. В. Розгон.** – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – 174 с.

У навчально-методичному посібнику із сучасної української літературної мови для студентів-філологів денної та заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» напряму підготовки 6.020303 Філологія. Українська мова і література запропоновано плани і завдання до практичних занять, лабораторних робіт, для самостійної роботи та самоперевірки, список базової та допоміжної літератури, необхідні для ґрунтовного вивчення дисципліни та фахової підготовки майбутніх учителів-філологів

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета навчальної дисципліни передбачає систематизований виклад питань з таких розділів мовознавчої науки, як фонетика, фонологія, орфоепія, графіка, орфографія, лексикологія, фразеологія, морфеміка, дериватологія та морфологія, а також основних відомостей про історію та походження української мови, її діалектне членування та стилістичну диференціацію.

Завдання дисципліни: систематизувати, узагальнити та поглибити теоретичні знання з фонетики, фонології, орфоепії, графіки й орфографії, лексикології, фразеології, морфеміки, словотвору, іменника; формувати вміння самостійно опрацьовувати спеціальну і додаткову літературу, аналізувати, порівнювати мовні явища, робити висновки, наводити приклади, оформляти результати дослідження мовного матеріалу чи наукової літератури у вигляді усних повідомлень, письмових робіт; сформувати навички фонетичного, орфографічного аналізу слова і тексту, лексикологічного, морфемного, словотворчого розборів, морфологічного аналізу іменника.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати:** визначення основних понять фонетики, фонології, орфоепії, графіки, орфографії; особливості фонетичних явищ у системі голосних та приголосних звуків (фонем); правила запису слова і тексту фонематичною та фонетичною транскрипціями; правила написання й вимови слів та їх частин; основні ознаки й закономірності морфеміки та дериватології української мови; національно-мовні проблеми на сучасному етапі; історію походження української мови, її діалектне членування та стилістичну диференціацію.

Студент повинен **уміти:** формулювати основні правила фонетики, фонології, орфоепії, графіки, орфографії; характеризувати звуки за їх артикуляційно-акустичними ознаками; визначати, аналізувати та диференціювати фонетичні явища в системі голосних та приголосних звуків і фонем; виконувати фонетичний, морфемний, словотвірний та морфологічний розбори слів; робити висновки та узагальнення.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“Сучасна українська літературна мова”

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Вступ. Фонетична система сучасної української літературної мови

Тема I. Загальні відомості про українську мову та її розвиток

Предмет, зміст і завдання курсу «Сучасна українська літературна мова». Українська мова – національна мова українського народу. Поняття літературної мови, її основні ознаки. Джерела формування української літературної мови. Походження української мови. Основні етапи розвитку. Українська мова серед інших мов світу. Українська мова – державна мова України.

Тема II. Територіальна диференціація сучасної української мови

Поняття говірки, говору (діалекту), наріччя. Загальна характеристика наріч: територія поширення, групи говорів. Фонетичні, морфологічні і лексичні діалектизми: а) північного наріччя; б) південно-східного наріччя; в) південно-західного наріччя. Південно-східне наріччя як основа української літературної мови.

Тема III. Основні стильові різновиди писемної та усної форм української літературної мови

Писемна й усна форми української літературної мови. Поняття мовного стилю. Загальна характеристика стилів сучасної української мови. Призначення, сфера використання і мовні засоби основних функціональних стилів. Конфесійний та епістолярний стилі.

Тема IV. Фонологічна система сучасної української літературної мови

Поняття про фонему та фонологію. Функції і диференційні ознаки фонем. З історії вивчення фонем. Система фонем сучасної української мови. Головний вияв і різновиди алофонів (варіантів) фонем. Звукове поле фонем. Головні вияви і варіанти голосних фонем. Головні вияви і варіанти приголосних фонем. Фонологічні школи.

Тема V. Система звуків і фонем сучасної української літературної мови

Голосні та приголосні звуки, їх функціональні, артикуляційні й акустичні ознаки. Класифікація і характеристика голосних звуків (фонем). Класифікація і характеристика приголосних звуків (фонем). Фонетична і фонематична транскрипції: призначення, основні правила запису слів, речень, текстів.

Тема VI. Позиційні та історичні чергування голосних та приголосних фонем (звуків)

Морфонологія як учення про фонологічні чергування у складі морфем при словозміні та словотворенні. Поняття про позиційні та історичні чергування. Найдавніші чергування голосних фонем у коренях дієслів. Чергування /o/, /e/ з /i/. Чергування /o/, /e/ з фонемним нулем. Чергування голосних у звукосполученнях /ри/, /ли/ – /рі'/, /лі'/' – /ро/, /ло/. Чергування /e/ з /o/ після шиплячих та /й/. Зміна етимологічного /o/ на /a/. Втрата і поява початкових ненаголошених голосних. Типи чергувань приголосних фонем (звуків). Чергування /г/, /к/, /х/ із /ж/, /ч/. /ш/. Чергування /г/, /к/, /х/ із /з'/, /ц'/, /с'/'. Чергування передньоязикових зубних із шиплячими приголосними. Чергування твердих і пом'якшених передньоязикових відповідників. Чергування однієї приголосної фонемі зі сполученням двох фонем. Зміни приголосних перед суфіксами -ськ-, -ств-, -ин-. Приставні (протетичні) приголосні. Явище метатези. Зміна /л/ на /в/.

Тема VII. Модифікації фонем

Поняття модифікацій, їх різновиди. Модифікації голосних: редукція, гармонійна асиміляція, акомодация. Модифікації приголосних: позиційні та комбінаторні. Акомодация приголосних до сусідніх голосних. Асиміляція приголосних та її види: а) за напрямом уподібнення; б) за повнотою уподібнення; в) за місцем уподібнення; г) за фіксуванням на письмі.

Типи регресивної асиміляції за характером артикуляційних змін приголосних: за голосом (за дзвінкістю/глухістю); за місцем і способом творення; за м'якістю/твердістю. Випадки прогресивного уподібнення

приголосних звуків у сучасній українській мові. Асиміляція на відстані. Основні наслідки дисимілятивних змін приголосних. Спрощення в групах приголосних. Подовження та подвоєння приголосних звуків в українській мові.

Тема VIII. Фонетичне членування мовного потоку. Склад. Наголос та інтонація

Склад. Наукові теорії складу. Типи складів в українській мові. Основні закономірності українського складоподілу. Словесний наголос, його різновиди. Ознаки українського наголосу. Фразовий наголос, його різновиди. Інтонація.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Орфоепія, графіка, орфографія

Тема I. Орфоепія. Особливості української літературної вимови

Орфоепія як розділ мовознавчої науки. Сучасне значення орфоепічних норм. Фонетичні та фонологічні помилки. Основні правила української літературної вимови: а) вимова голосних звуків (наголошена і ненаголошена позиція); б) вимова приголосних звуків; в) вимова звукосполучень приголосних. Особливості вимови слів іншомовного походження. Засоби милозвучності української літературної мови.

Тема II. Письмо. Українська графіка

Поняття графіки. Графема як базова одиниця графіки. Письмо піктографічне, ідеографічне, складове, буквено-звукове. Слов'янські азбуки: глаголиця і кирилиця. Український алфавіт. Співвідношення між буквами українського алфавіту і звуками української мови. Особливості українського алфавіту порівняно з російським. Позначення на письмі роздільної вимови твердого приголосного перед я, ю, є, ї та м'якості приголосних.

Тема III. Українська орфографія

Поняття про орфографію як систему історично сформованих правил написання слів. Орфографічне правило. Орфограма. Принципи українського правопису: а) фонетичний; б) морфологічний; в) історичний; г) смисловий

(диференціюючий). Короткий огляд історії української орфографії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Лексикологія та фразеологія

Тема I. Лексикологія як мовознавча дисципліна. Слово та його лексичне значення

Об'єкт і предмет лексикології та її завдання. Основні етапи становлення та розвитку української лексикології XIX – поч. XXI ст. Зв'язок лексикології з іншими мовознавчими дисциплінами. Поняття про слово. Основні терміни семасіології. Лексичне значення слова. Типи лексичних значень слова: а) прямі, переносні (похідні) та коннотативно зумовлені; б) фразеологічно зв'язані (обмежені) та синтаксично зумовлені. Переносне значення і переносне вживання слова. Метафора і метонімія як чинники формування переносного значення слова.

Тема II. Системні зв'язки в лексиці. Явище синонімії та антонімії в сучасній українській мові. Омонімія та паронімія як лексичні категорії

Синонімія як один із різновидів парадигматичних зв'язків. Джерела й причини виникнення синонімів. Типи синонімів. Синонімічний ряд і його будова. Функції синонімів. Евфемізми та перифрази. Поняття про антонімію. Логічна основа антонімії. Критерії антонімічності лексичних одиниць. Семантичні типи лексичних антонімів. Структурні типи лексичних антонімів. Енантіосемія та оксюморон. Омонімія як мовне явище. Розмежування омонімії та полісемії. Лексична омонімія: визначення, критерії розпізнавання лексичних омонімів. Типи омонімів. Явище паронімії в українській мові.

Тема III. Генезис лексичного складу сучасної української мови. Успадкована лексика

Індоевропейська лексика. Праслов'янська (спільнослов'янська) та власне українська лексика. Успадкована лексика як джерело збагачення лексичного складу сучасної української мови. Запозичена лексика в сучасній українській мові. Старослов'янізми. Лексичні запозичення з російської, білоруської та інших слов'янських мов. Іншомовні (неслов'янські) елементи в складі

української лексики. Особливості освоєння запозичених слів. Інтернаціоналізми.

Тема IV. Склад лексики сучасної української літературної мови з погляду її стилістичного вживання. Активна та пасивна лексика

Лексика з погляду стилістичного вживання. Стилiстичнi групи. Стилiстично нейтральна лексика. Розмовна i експресивно-забарвлена лексика. Книжна лексика. Загальнонародна лексика: а) дiалектизми; б) арготизми; в) вульгаризми. Активна i пасивна лексика сучасної української літературної мови. Архаїзми та історизми, причини їх появи, функціонування та стилістична роль. Неологізми, їх функції.

Тема V. Фразеологія. Лексикографія

Предмет фразеології. Основні типологічні ознаки фразеологізмів. Погляди на класифікацію фразеологізмів: а) класифікація Д. А. Булаховського; б) класифікація В. В. Виноградова. Групи фразеологізмів: а) фразеологічні зрощення; б) фразеологічні єдності; в) фразеологічні сполучення. Спільне й відмінне між словом і фразеологізмом. Лексикографія як розділ мовознавства. Історія української лексикографії. Основні типи словників. Основні лексикографічні праці. Нові лексикографічні роботи.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. Морфеміка та деривація сучасної української літературної мови

Тема I. Морфемна будова слова. Функціонування морфем у сучасній українській літературній мові. Морфемний аналіз

Морфеміка як розділ словотвору. Морфема як мінімальна значуща одиниця мови. Морфема і морф. Аломорфи і варіанти морфем. Типи морфем за характером значення. Класифікація афіксів: а) за позицією у структурі слова; б) за функцією; в) за способом вираження; г) за походженням; ґ) за будовою. Типи основ. Омонімічні, синонімічні, антонімічні відношення між морфемами. Історичні зміни в морфемній будові слова (опрощення,

перерозклад, ускладнення). Завдання та принципи морфемного аналізу слова.

Тема II. Деривація. Способи словотворення. Словотвірний аналіз

Словотвір як розділ мовознавства. Синхронний і діахронний словотвір. Похідне слово як основна одиниця словотвору. Твірне слово. Словотвірна пара. Твірна основа і формант. Словотвірний тип і словотвірна модель. Різновиди афіксального словотворення в сучасній українській мові. Безафіксний словотвір: а) морфолого-синтаксичний спосіб словотвору, його різновиди; б) лексико-семантичний спосіб словотворення; в) складання та його різновиди; композити та юстапозити; г) лексико-синтаксичний спосіб творення; г) аббревіація та її різновиди. Словотвірний аналіз, його мета і завдання. Відмінність словотвірного аналізу від морфемного. Вивчення способів словотворення у школі.

Тема III. Словотвір іменників у сучасній українській літературній мові. Творення прикметників, дієслів та прислівників

Творення іменників за допомогою суфіксів. Творення іменників за допомогою префіксів. Префіксально-суфіксальний спосіб творення іменників. Іменники безсуфіксного творення. Творення складних іменників. Творення складноскорочених іменників. Субстантивація як різновид транспозиції. Способи творення прикметників з однією і кількома твірними основами. Ад'ективація як різновид транспозиції. Способи творення дієслів у сучасній українській літературній мові. Способи творення прислівників від різних частин мови. Явище адвербіалізації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ V. Граматика. Іменник як частина мови

Тема I. Граматика. Іменник. Лексико-граматичні категорії іменника

Граматика як розділ мовознавчої науки. Поняття про граматичну абстракцію. Розділи граматики. Граматичне значення слова у його відношенні до лексичного значення. Способи вираження граматичних значень. Граматична форма слова. Синтетичні й аналітичні форми слів. Граматична категорія. Лексичне значення, головні морфологічні ознаки і синтаксична

роль іменників. Лексико-граматичні категорії іменника: а) категорія істоти і неістоти; б) категорія власних і загальних назв; в) категорія конкретності та абстрактності; г) категорія збірності; г) категорія речовинності

Тема II. Граматична категорія роду та числа іменників

Поняття про категорію роду іменників. Розподіл іменників за родами. Іменники спільного (подвійного) роду. Особливі випадки визначення роду іменників. Поняття про категорію числа іменників. Іменники, що вживаються у формі однини. Іменники, що вживаються у формі множини

Тема III. Граматична категорія відмінку іменників

Система відмінків у сучасній українській літературній мові. Питання про кличну форму. Основні значення відмінків; роль прийменників у вираженні відмінкових значень.

Тема IV. Система відмінювання іменників

Поняття про відміни іменників. Принципи поділу іменників на відміни в сучасній українській літературній мові. Іменники I відміни: а) поділ на групи; б) відмінювання іменників. Іменники II відміни: а) поділ на групи; б) відмінювання іменників. Іменники III відміни, їх відмінювання. Іменники IV відміни, їх відмінювання. Відмінювання іменників, що мають тільки форму множини. Невідмінювані іменники. Іменники прикметникового походження, їх відмінювання.

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль I. Вступ. Фонетична система сучасної української літературної мови												
Тема 1. Загальні відомості про сучасну українську мову та її розвиток	4	1			1	2	7				1	6
Тема 2. Територіальна диференціація сучасної української мови	4	1			1	2	7				1	6
Тема 3. Основні стильові різновиди писемної та усної форм української літературної мови	4	1			1	2	7				1	6
Тема 4. Фонологічна система сучасної української літературної мови	4	1			1	2	8				1	7
Тема 5. Система звуків і фонем сучасної української літературної мови	9	2	4		1	2	12	2	2		1	7
Тема 6. Позиційні та історичні чергування голосних та приголосних фонем (звуків)	11	2	4	2	1	2	8				1	7
Тема 7. Модифікації фонем	17	4	6	2	2	3	14	2	2		2	8
Тема 8. Склад. Наголос та інтонація	11	2	2	2	1	4	10				1	9
Разом за змістовим модулем 1	64	14	16	6	9	19	73	4	4		9	56
Змістовий модуль II. Орфоепія. Графіка. Орфографія												
Тема 1. Орфоепія. Особливості української літературної вимови	7	2			1	4	5				1	4
Тема 2. Письмо. Українська графіка	8	2			1	5	5				1	4

Тема 3. Українська орфографія	9	2			1	6	7				1	6
Контрольна робота	2		2									
Разом за змістовим модулем 2	26	6	2		3	15	17				3	14
Усього годин за 1–2 модулі	90	20	18	6	12	34	90	4	4	-	12	70
Змістовий модуль III. Лексикологія та фразеологія												
Тема 1. Лексикологія як мовознавча дисципліна. Слово та його лексичне значення	5	2	1			2	6					6
Тема 2. Системні зв'язки в лексиці. Явище синонімії та антонімії в сучасній українській мові. Омонімія та паронімія як лексичні категорії	6	2	1		1	2	8	1			1	6
Тема 3. Генезис лексичного складу сучасної української мови. Успадкована лексика	5	2	1			2	4					4
Тема 4. Склад лексики сучасної української літературної мови з погляду її стилістичного вживання. Активна та пасивна лексика	5	2	1			2	2					2
Тема 5. Фразеологія. Лексикографія	9	2	2	2	1	2	5	1	1		1	2
Разом за змістовим модулем 3	30	10	6	2	2	10	25	2	1		2	20
Змістовий модуль IV. Морфеміка та деривація сучасної української літературної мови												
Тема 1. Морфемна будова слова. Функціонування морфем у сучасній українській літературній мові. Морфемний аналіз	14	2	4		2	6	15				2	13
Тема 2. Деривація. Способи словотворення. Словотвірний аналіз	14	2	4		2	6	18	1	1		2	14

Тема 3. Словотвір іменників у сучасній українській літературній мові. Творення прикметників, дієслів та прислівників	14	2	2	2	2	6	14	1		1	2	10
<i>Разом за змістовим модулем 4</i>	42	6	10	2	6	18	47	2	1	1	6	37
Змістовий модуль V. Граматика. Іменник як частина мови												
Тема 1. Граматика. Іменник. Лексико-граматичні категорії іменника	11	4	2		1	4	12	1			1	10
Тема 2. Граматична категорія роду та числа іменників	13	4	2		2	5	12				2	10
Тема 3. Граматична категорія відмінку іменників	11	2	2		2	5	11		1		2	8
Тема 4. Система відмінювання іменників	13	2	4	2	1	4	13	1	1	1	1	9
<i>Разом за змістовим модулем 5</i>	48	12	10	2	6	18	48	2	2	1	6	37
Усього годин за 3–5 модулі	120	28	26	6	14	46	120	6	4	2	14	94
Усього годин	210	48	44	12	26	80	210	10	8	2	26	164

ТЕМАТИКА ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ВСТУП. ФОНЕТИЧНА СИСТЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

**Тема: Артикуляційно-акустична характеристика
голосних і приголосних фонем (звуків)**

ПЛАН

1. Звук як явище артикуляційно-акустичне та фонологічне.
2. Диференційні ознаки голосних і приголосних фонем (звуків) сучасної української мови.
3. Диференційні ознаки голосних фонем (звуків) сучасної української мови.
4. Артикуляційно-акустична характеристика голосних фонем (звуків) сучасної української мови.
5. Алофони голосних фонем сучасної української мови.

ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – 7-ме вид., стер. – К. : Вища шк., 2009. – 430 с.
2. Сучасна українська мова : Лексикологія. Фонетика: підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Берковець та ін.; за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – 340 с.
3. Сучасна українська літературна мова: Підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К., 1997. – 493 с.

1. Коломієць М. П. Короткий словник перифраз / М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський. – К. : Рад. шк., 1985. – 152 с.
2. Полюга Л. М. Словник антонімів / Л. М. Полюга. – К. : Довіра, 2004. – 275 с.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуально-дослідне завдання передбачає вивчення наукової літератури з відповідної проблеми, аналіз, систематизацію та узагальнення фонетичних, фонологічних, морфонологічних та інших лінгвістичних явищ.

I. Підготувати відеопрезентацію на будь-яку тему з фонетики, лексики, морфеміки чи дериватології.

Вимоги до оформлення: MicrosoftOfficePowerPoint 2003; 10-15 слайдів.

II. Підготувати повідомлення (реферат) на одну з тем.

Вимоги до оформлення: 8 – 9 друкованих сторінок – 14 кегль, 1,5 інтервал, усі поля – 2 см.

Тематика рефератів

1. Українська мова серед інших слов'янських мов.
2. Система вокалізму сучасної української літературної мови.
3. Система консонантизму сучасної української літературної мови.
4. Чергування голосних при формо- та словозмінні іменників (на матеріалі творів Тараса Шевченка).
5. Фонетичні явища в системі голосних сучасної української мови (на матеріалі творів І. П. Котляревського).
6. Фонетичні явища в системі приголосних сучасної української мови (на матеріалі творів М. Стельмаха).
7. Чергування голосних при формо- та словозмінні іменників (на матеріалі творів Ліни Костенко).
8. Чергування голосних при формо- та словозмінні прикметників (на матеріалі творів Олеся Гончара).
9. Чергування голосних при формо- та словозмінні прикметників (на матеріалі творів Тараса Шевченка).
10. Чергування приголосних при формо- та словозмінні іменників (на матеріалі творів улюбленого письменника).
11. Чергування приголосних при формо- та словозмінні прикметників (на матеріалі творів Михайла Стельмаха).

12. Фонетичні явища голосних і приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників (на матеріалі творів Михайла Стельмаха).

13. Фонетичні явища приголосних у системі дієслівних форм сучасної української літературної мови (на матеріалі творів Тараса Шевченка).

14. Наголошення числівників та займенників у сучасній українській мові.

15. Наголошення прислівників у сучасній українській мові.

16. Складні випадки наголошення слів в сучасній українській мові.

17. Наголос як засіб диференціації значень слів у сучасній українській мові.

18. Становлення орфографічної системи сучасної української мови.

19. Написання складних слів у сучасній українській мові.

20. Правопис суфіксів в сучасній українській мові.

21. Фонеми *z* і *ʎ* в сучасній українській мові.

22. Морфонема як морфонологічна одиниця. Інтерференція морфів. Обмеження у сполучуваності морфем.

23. Регулярні морфонологічні чергування у сучасній українській мові.

24. Основні тенденції у розвитку словотворення на сучасному етапі функціонування української мови.

25. Словотвірний тип. Словотвірне значення. Словотвірна модель.

26. Історичні зміни в структурі слова: опрощення, ускладнення, перерозклад.

27. Проблема похідності / непохідності основ. Вільні і зв'язані основи. Поняття про субморфну основу.

28. Стилістичне розрізнення словоформ з аломорфами і варіантами.

29. Морфотактичні особливості префіксів.

30. Валентність суфіксів у сучасній українській мові.

31. Формування нових морфем. Перехідні явища в системі морфем.

32. Запозичені префікси і префіксоїди у сучасній українській мові.

33. Споконвічні та запозичені суфіксальні морфеми в українській мові,

їх стилістична роль.

34. Автоматичні словники: загальна характеристика.
35. Арго в молодіжному середовищі.
36. Валентність суфіксів у сучасній українській мові.
37. Вживання жаргонізмів та арготизмів в українській мові.
38. Досягнення української комп'ютерної лексикографії за останнє десятиріччя.
39. Жаргонізми в літературі.
40. Запозичені префікси і префіксоїди у сучасній українській мові.
41. Комп'ютерні технології в українській лексикографії.
42. Мовна політика в Україні кінця XX ст.
43. Основні тенденції у розвитку словотворення на сучасному етапі функціонування української мови популяризації.
44. Президент України щодо питання української мови.
45. Проблема двомовності в Україні.
46. Пуристичні тенденції.
47. Суржик як соціолінгвістичний феномен.
48. Українська мова в засобах масової інформації.
49. Українська мова як державна мова українського народу.
50. Формування мовних регіонів в Україні: стан і проблеми.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ: лекції з використанням сучасних інформаційних технологій, інтерактивні методи в процесі обговорення питань семінарського заняття (мікрофон, прес-метод, мозкова атака та ін.), тести та різні види завдань для самостійної і контрольної робіт з метою перевірки рівня засвоєння студентами знань.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ:

а) метод “Мікрофон” – продовжити та аргументувати думку:

Мова – це складне структурне утворення, бо ...

Українська мова належить до високорозвинених мов світу, бо ...

Я вважаю, що складоподіл – явище фонетичне, бо...

б) **метод Пресс** – опрацювати статтю Хом'як І. “Взаємодія літературної мови і діалектів” і підготувати коротке повідомлення, використавши як ключові такі речення:

Я вважаю, що...; Тому що...; Наприклад,...; Отже, таким чином...

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль за засвоєнням знань із навчальної дисципліни “Сучасна українська літературна мова” проводиться за чотирма етапами: самоконтроль, письмовий контроль, тестовий контроль, контрольна робота.

Самоконтроль передбачає підготовку відповідей на питання, які пропонуються студентам на лекціях.

Письмовий контроль має такі різновиди: а) письмове теоретичне експрес-опитування; б) написання письмових самостійних робіт; в) індивідуальні письмові роботи.

Тестовий контроль становить собою вибір правильної відповіді на теоретичні питання.

Контрольна робота передбачає виконання завдань різного типу.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

1. Усне опитування студентів відбувається на практичних заняттях за змістом теоретичного матеріалу, що розглядається на практичних заняттях, та матеріалом, що опрацьовується студентами самостійно.

2. Письмове опитування – поточні види письмових робіт, які є обов'язковими на практичних заняттях з дисципліни. Усі завдання виконуються згідно з темами практичних занять.

3. Тестовий контроль – проводиться як поточно-підсумковий контроль за матеріалом практичних занять.

4. Контрольна робота – проводиться після закінчення вивчення матеріалу

(як теоретичного, так і практичного) дисципліни з метою оцінювання результатів навчання на завершальному етапі. Завдання для кожного студента індивідуальні. Робота проводиться один раз.

5. Пропущене з поважної причини заняття студент повинен відпрацювати на кафедрі української мови та методики її навчання в установленій викладачем термін.

**РОЗПОДІЛ БАЛІВ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (V СЕМЕСТР)**

Модуль 1 (поточне оцінювання)												модуль 2	ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума
ЗМ 1										ЗМ 2		-	15	100	
49										20					
T 1	T 2	T 3	T4	Лр 1	T 5	T 6	Лр 2	T7	Лр 3	T8	T 9				
5	5	5	5	10	5	5	10	5	10	5	15				

**РОЗПОДІЛ БАЛІВ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (VI СЕМЕСТР)**

Модуль 1 (поточне оцінювання)																	Модуль 2 (ІНДЗ)	Підсумковий контроль	Сума		
ЗМ 1							ЗМ 2				ЗМ 3						15			10	100
30							20				30										
Т 1	Т 2	Л 1	Т 3	Т 4	Л 2	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Л 3	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	К / р					
4	4	5	4	4	4	5	5	5	5	5	4	4	5	4	5	8					

Навчальні досягнення студента з усіх видів виконуваних робіт (теоретична підготовка, підсумковий контроль) оцінюються кількісно відповідно до шкали, наведеної у “Тимчасовому положенні про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців” в Уманському педагогічному університеті імені Павла Тичини.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНІЛЬНА ТА ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90–100	відмінно (A)	зараховано
82–89	дуже добре (B)	
75–81	добре (C)	
69–74	задовільно (D)	
60–68	задовільно (достатньо) (E)	
35–59	незадовільно з можливістю повторного складання (FX)	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни (F)	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: опорні конспекти лекцій, нормативні документи, навчально-методичні посібники, методичні рекомендації, перфокарти для графопроектора, таблиці, адміністративні та діалектологічні карти, ілюстративні матеріали.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ

ПОЛОЖЕННЯ.....3

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА

МОВА”.....4

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ.....11

ТЕМАТИКА ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....14

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ВСТУП. ФОНЕТИЧНА СИСТЕМА
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ
МОВИ.....14

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1. Артикуляційно-акустична характеристика
голосних і приголосних фонем (звуків).....14

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2. Артикуляційно-акустична характеристика
голосних і приголосних фонем
(звуків).....17

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3. Позиційні та історичні чергування голосних
фонем (звуків).....21

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4. Історичні чергування голосних та приголосних
фонем (звуків).....27

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5. Регресивна асиміляція приголосних звуків....37

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6. Регресивна асиміляція приголосних
звуків.....42

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7. Прогресивна асиміляція. Дисиміляційні зміни
приголосних у сучасній українській
мові.....48

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8. Склад як найменша сегментна одиниця мовленнєвого потоку. Складоподіл.

Наголос.....51

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9. Контрольна робота.....54

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. ЛЕКСИКОЛОГІЯ ТА ФРАЗЕОЛОГІЯ.....58

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1. Лексикологія як мовознавча дисципліна. Слово та його лексичне значення.....58

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2. Системні зв'язки в лексиці.....60

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3. Генезис лексичного складу сучасної української мови. Успадкована лексика.....63

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4. Стильовий розподіл лексики. Активна та пасивна лексика.....66

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5. Фразеологія. Лексикографія.....68

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. МОРФЕМІКА ТА ДЕРИВАЦІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ.....72

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6. Морфемна будова слова. Функціонування морфем у сучасній українській літературній мові. Морфемний аналіз.....72

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7. Дери́вація. Способи словотворення.....75

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8. Словотвірні ознаки основних частин мови. Словотвірний аналіз.....77

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9. Контрольна робота.....79

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ V. ГРАМАТИКА. ІМЕННИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ.....	81
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10. Граматика. Іменник. Лексико-граматичні категорії іменника.....	81
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11. Граматична категорія роду та числа іменників.....	83
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12. Граматична категорія відмінку іменників.....	86
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 13. Система відмінювання іменників.....	87
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 14. Система відмінювання іменників.....	89
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 15. Контрольна робота.....	90
ТЕМАТИКА ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ.....	93
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ВСТУП. ФОНЕТИЧНА СИСТЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ.....	93
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 1.....	93
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 2.....	112
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 3.....	115
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ЛЕКСИКОЛОГІЯ ТА ФРАЗЕОЛОГІЯ.....	119
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 1.....	119
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. МОРФЕМІКА ТА ДЕРИВАЦІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ.....	128
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 2.....	128

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. ІМЕННИК ЯК ЧАСТИНА
МОВИ.....137**

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №

З.....137

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....147

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ.....153

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ.....170

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ.....173

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....173

**РОЗПОДІЛ БАЛІВ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З
НАВЧАЛЬНОЇ**

ДИСЦИПЛІНИ.....175

**ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА
ЄКТС.....176**